

مقاله پژوهشی:

طراحی نظام مباحث مطلوب و برنامه درسی

«مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی»

مهدی مزینانی^۱، علی‌رضا پیروزمند^۲، سیدعلی مرادخانی^۳، عبدالرضا عباسی^۴، سهیل گرشاسبی^۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۹

چکیده

هدف مقاله، تبیین ضرورت و طراحی گرایشی با عنوان «اقتدار و امنیت فرهنگی» به‌عنوان یکی از گرایش‌های آموزشی ممکن و ضروری برای رشته مدیریت راهبردی فرهنگی است. امروزه با توسعه رشته‌های دانشگاهی ناظر بر فرهنگ با رویکردهای مطالعاتی، سیاست‌گذاری، مدیریت و برنامه‌ریزی، بحث از ضرورت و مدیریت‌پذیری این حوزه چندان وجهی پیدا نکرده و همین رویکردها دلالت کافی بر چنین ضرورتی دارد.

برای طراحی گرایش، پیشینه‌های نظری و عملی گسترده‌ای در سه سطح جهانی، ملی، و درون‌سازمانی (دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی) وجود دارد. این پیشینه برای بهره‌برداری با استفاده از روش تحلیل محتوا در محورهایی که برای طراحی هرگرایش یا رشته آموزشی دانشگاهی مورد توجه است، یعنی اهداف و موضوعات آموزشی و سرفصل‌ها، تحلیل شد و در گروه خبرگی متشکل از استادان گروه فرهنگی دانشکده مدیریت راهبردی فرهنگی، اساتید راهنما و مشاور مطالعه‌ی گروهی و دانشجویان دوره ۷ مدیریت راهبردی فرهنگی، بر اساس مدل «جذائیت بحث» و «قابلیت اجرای آموزشی مباحث»، تعیین اولویت شد، ساختار آموزشی در قالب برنامه‌ی درسی متشکل از دروس اصلی و تخصصی، نظام یافته و برای تایید اعتبار از طریق پرسشنامه خبرگی به خبرگان ارایه شد که ضرورت و صحت ساختاری و محتوایی مطالب به تایید رسید.

کلیدواژه‌ها: مدیریت راهبردی فرهنگی، اقتدار و امنیت فرهنگی، مباحث فرهنگی.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی؛ نویسنده مسئول؛

رایانامه: m.mazinani@sndu.ac.ir

۲. استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۳. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی

۴. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی

۵. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

«امنیت» و صورت متعالی آن یعنی «اقتدار»، در میان نیازهای زیستی و خواسته‌های انسان، اگر دارای بیشترین و بالاترین اولویت نباشد، جزء نیازها و خواسته‌های معدود و انگشت‌شماری است که تمامی جوامع انسانی، در سطوح فردی و اجتماعی به آن بهاء داده و بخش درخور توجهی از توان مالی، مادی و انسانی خود را برای تامین و ارتقاء آن تخصیص می‌دهند. اقتدار و امنیت در گذشته، عمدتاً برایندهای سیاست‌های نظامی با تاکید بر جنبه‌های سخت‌افزاری مانند تجهیزات و تعداد نیروی انسانی تعریف می‌شد؛ اما در دهه‌های اخیر، ابعاد تازه‌ای به خود گرفته و چندوجهی شده است. در حال حاضر، بُعد فرهنگی در کنار بُعد سخت نظامی و بُعد اقتصادی، ابعاد اصلی امنیت را تشکیل می‌دهند (سیمبر، ۱۳۹۳: ۱۸-۱۷). این ابعاد، در گذشته نیز وجود داشته است، اما آنچه آنها را از گذشته، متمایز می‌کند، ترکیب و هم‌افزایی آنها، افزایش قدرت و توان آنها در حوزه ایجاد و تخریب امنیت با افزایش سطح دانش و آگاهی جوامع انسانی در هر یک از این ابعاد و تنوع سازوکارهای مورد استفاده در هر بعد است که سرانجام در قالب شبکه‌ای در هم‌تنیده و به‌هم‌پیوسته، توان تولید امنیت را افزایش می‌دهد. کنش‌گری در این محیط پیچیده، علاوه بر نبوغ نظامی و تربیت مبتنی بر عادت، نیازمند دانش‌افزایی و شناخت تحولات علمی در حوزه‌های گوناگون علمی است.

متقابلاً علم نیز افزایش پیچیدگی و درهم‌تنیدگی موضوعات انسانی و اجتماعی از جمله امنیت را درک کرده و به آن واکنش نشان داده است که برآیندش بروز و ظهور دانش‌های میان‌رشته‌ای در حوزه‌های گوناگون فنی، تجربی و انسانی است. مدیریت را می‌توان از پیشگامان رویکردهای میان‌رشته‌ای در علوم انسانی دانست که با بهره‌گیری از آورده‌های مطالعاتی و تحقیقاتی رشته‌های گوناگون توانسته به قدرت و توان نظری و کاربردی خود برای شناخت و حل مسایل انسانی بیافزاید (داورپناه، ۱۳۸۳) و مسیر ورود خود به حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی انسان

همچون صنعت، بازرگانی، امور مالی، حوزه‌های دیوانی، امور فرهنگی و هنری را تسهیل کرده و صورت‌های نظری و علمی و مطالعاتی ارزنده‌ای چون مدیریت صنعتی، مدیریت بازرگانی، مدیریت مالی، مدیریت دولتی، مدیریت فرهنگی و مدیریت هنری را در سطوح دانشگاهی و غیردانشگاهی، فراروی علم‌جویان قرار دهد.

«امور دفاعی و امنیتی» در معنای کلانی که مقولاتی چون دفاع، جنگ، امنیت و امور نظامی را در بر می‌گیرد نیز از گذشته با مباحث مدیریتی پیوند خورده و در کشور ما به جهت دانشی و آموزشی، حوزه‌هایی چون مدیریت نظامی و مدیریت امور دفاعی را شکل داده است. این حوزه مطالعاتی (به جهت تنوع و گستردگی مباحث و موضوعات) و رشته آموزشی (به جهت برخورداری از نظم رشتگی و بهره‌مندی از موضوعات و مبانی و روش‌های مشخص)، همگام با تحولاتی که در عرصه‌های دفاعی و امنیتی روی داده ناگزیر است خود را با آن همراه و همگام ساخته و آورده‌هایی ارایه کند تا درک محیط امنیتی، کامل و جامع انجام شود؛ در غیر این صورت، پیامدهای جبران‌ناپذیری می‌تواند به همراه داشته باشد. یکی از این تحولات در حوزه‌های امنیتی و دفاعی، افزایش نقش و اثرگذاری عنصری به نام «فرهنگ» است که دست‌کم سه دهه، عالی‌ترین مقام رسمی کشوری و لشکری نظام جمهوری اسلامی ایران یعنی مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) با تعبیراتی چون «تهاجم فرهنگی»، «شیب‌خون فرهنگی»، «ناتوی فرهنگی»، «جنگ نرم» و «جنگ شناختی»، وجود و فعالیت آن را هشدار داده و به آن توجه داده است.

بخشی از تحولات امنیتی و علمی (در حوزه‌های مدیریت و فرهنگ)، از سوی نهادهای نظامی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران، به صورت علمی فهم شده و به طراحی و اجرای دوره‌ای به نام «مدیریت راهبردی فرهنگی» انجامیده که بیش از یک دهه در مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی ارایه شده است. این رشته و به

تعبیر درست، میان‌رشته، دوره تشکیل و تکوین خود را با آغاز فعالیت و بازنگری در سه مقطع زمانی گذرانده و اکنون به دوره تکامل رسیده است. انقلاب‌های رنگین و تحولات اجتماعی در جامعه ایرانی که ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی آن پیش از هر عنصر دیگری خودنمایی می‌کند در کنار یک‌دهه تجربه میدانی و تربیت و آموزش نیروی انسانی و دستاوردهای تحقیقاتی، ضرورت ورود به دوره تکامل را تایید می‌کند. این دوره تکاملی در سنت دانشگاهی و علمی با طراحی رشته‌ها و گرایش‌های تازه محقق می‌شود. در این چارچوب، امکان‌سنجی (ضرورت‌سنجی)، طراحی و تدوین رشته یا گرایشی جدید که بتواند با محوریت مباحث فرهنگی، «اقتدار و امنیت فرهنگی» را به جهت دانشی و آموزشی، برای سطوح دانشگاهی صورت‌بندی نظری کند، توجیه و تراز «مسئله‌گی» پیدا می‌کند.

«اقتدار و امنیت فرهنگی» در نگاه نخست، موضوعی انتزاعی به نظر می‌رسد؛ چرا که «فرهنگ» مفهومی پیچیده، مبهم و انتزاعی است و شناخت ما از آن، محدود به نمودهای بیرونی چون نمادها و نشانه‌هایی است که اصطلاحاً فرهنگی نامیده می‌شوند. با این حال، امروزه با تمام ابهام و تنوعی که در مفهوم «فرهنگ» وجود دارد تلاش برای شناخت و کاربست و مدیریت آن در حوزه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی، شتابی روزافزون پیدا کرده و برآیند این تلاش‌ها را در ساحت‌های نظری به‌صورت طراحی و راه‌اندازی رشته‌ها و میان‌رشته‌های تحصیلی و دانشگاهی چون سیاست‌گذاری فرهنگی، مدیریت فرهنگ/فرهنگی، مدیریت راهبردی فرهنگ/فرهنگی، اداره امور فرهنگی، برنامه‌ریزی فرهنگی، مهندسی فرهنگی و مهندسی نظام‌های فرهنگی می‌توان دید. براین مبنا، «اقتدار و امنیت فرهنگی» نیز می‌تواند صورتی عینی و عملیاتی به خود گرفته و چارچوبی آموزشی و نظری پیدا کند و این امکان و ترجیح، از جهاتی به ضرورت و بایستگی نیز انجامیده است چرا که:

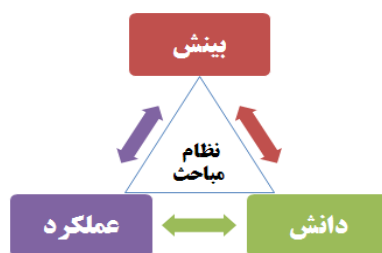
- فرهنگ در حال حاضر، جان‌مایه و درون‌مایه درگیرهای و نزاع‌های اجتماعی را تشکیل داده و عنصری اصلی و محوری در حوزه‌های دفاعی و امنیتی به‌شمار می‌آید؛
  - بیش از یک دهه تجربه میدانی و عملیاتی آموزشی و تحقیقاتی در رشته‌هایی چون مدیریت راهبردی فرهنگی با رویکردهای دفاعی و امنیتی در کشور وجود دارد که اقتضای آموخته‌های مدیریتی، سیاستی، دانشی، اقتصادی و ازجتهای آموزه‌های دینی، تقیید و تدوین و صورت‌بندی نظام‌مند آنهاست؛
  - نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با طراحی و فعال‌سازی نهادها و ساختارهای فرهنگی گوناگون چون معاونت فرهنگی و تبلیغات دفاعی و سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس در کنار سازمان‌های عقیدتی سیاسی یا نهادهای هم‌تراز، توجه و تمرکز پیشینی و عملی به جنبه‌ها و ابعاد فرهنگی دفاع و امنیت را متجلی کرده‌اند و این توجه عملی و عملیاتی اگر مبتنی بر یافته‌های نظری و کاربردی باشد حتی اگر ضرورت‌های منطقی در چنین ترتیب و تقدّمی منظور نشود حتما دستاوردها و اثربخشی بیشتر و بالاتری خواهد داشت.
- بر این پایه می‌توان مسئله را به این شرح صورت‌بندی کرد که اگر قرار باشد «اقتدار و امنیت فرهنگی» در مسیر آموزشی و مطالعاتی دانشگاهی قرار گرفته و قواره رشته یا میان‌رشته‌ای در تراز تحصیلات تکمیلی را پیدا کند، با توجه به کثرت مباحث موجود و مرتبط و تجربه‌های میدانی، نظام مباحث مطلوب برای آن چه صورتی می‌تواند داشته باشد؟
- این مسئله می‌تواند برای پاسخ‌یابی بهتر، چند صورت سوالی پیدا کند از جمله اینکه: آبخورهای معرفتی «اقتدار و امنیت فرهنگی» به‌عنوان حوزه‌ای آموزشی و مطالعاتی کدام رشته‌های علمی است؟ محیط‌های آموزشی دور و نزدیک در این حوزه چه آورده‌های قابل استفاده‌ای دارند؟ این آورده‌ها را چگونه می‌توان با هم تلفیق کرد که مباحث مطلوب برای «اقتدار و امنیت فرهنگی» به‌عنوان حوزه یا

رشته یا میان‌رشته‌ای مطالعاتی شکل گرفته و حالت نظامی معنادار و منطقی را به خود بگیرد؟

ادبیات پژوهش

چارچوب نظری

چارچوب نظری تحقیق حاضر، ریشه در سه آبخش‌خور دانشی، ارزشی و میدانی دارد. رهیافت آموزشی و تحصیلی به بحث «مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی» از جهت برخورداری از عقبه‌های دانشی و نظری پربار و پرحجم نمی‌تواند بی‌توجه به یافته‌ها و دستاوردهای موجود و اصول و قالب‌های متعارف باشد؛ همچنین طرح موضوع در محیطی به نام نظام جمهوری اسلامی ایران که محوریت مسایل ایدئولوژیک و اعتقادی، اقتضای ماهیت و آرمان‌های آن است، نیازمند توجه به چارچوب‌های ارزشی است و در کنار آن، طرح موضوع اقتدار و امنیت فرهنگی در بستر آموزشی و تحصیلی که مسبوق به سابقه نبوده و پیشینه تخصصی و اختصاصی ندارد، توجه به تجربه‌های میدانی را گریزناپذیر می‌کند. نمای مفهومی چارچوب نظری بحث را می‌توان به شکل شماره ۱ ترسیم کرد.

شکل شماره ۱: مبانی مورد استفاده در تدوین نظام مباحث مدیریت راهبردی فرهنگی

مبانی ارزشی

نهاد علم و نماینده عمده آن یعنی آموزش عالی و نظام دانشگاهی در پی توجه روزافزون و راهبردی جهانی به نقش دانش در تولید ثروت و قدرت، توجهات قانونی، مالی و حیثیتی بسیاری به خود معطوف داشته است. نظام جمهوری اسلامی ایران نیز برپایه الزامات دینی و شرعی، آرمان‌های انقلابی و ارزش‌های دیرپای فرهنگی خود توجه ممتاز و متمایزی به این حوزه معطوف داشته که یکی از نمودهای آن در حوزه قوانین، تولید و

انتشار اسناد نسبتاً پرشمار برای جریان‌سازی و نشاط‌آفرینی علمی، راهبری و پایش وضعیت علم در کشور است. اسناد یادشده دربرگیرنده آموزه‌هایی برای بحث حاضر هستند؛ به این معنی که نظاماتی ارزشی و بینشی را مطرح و مطالبه کرده‌اند تا در مسیر حرکت نهاد علم به سوی «علم دینی» یا «علم بومی» و حرکت نماد علم و علم‌گرایی یعنی دانشگاه به سوی دانشگاه اسلامی، جهت‌بخش و نقش‌آفرین باشند. اسناد یادشده و محتواهای آنها که با بحث حاضر تناظر و هم‌خوانی دارند به شرح جدول شماره ۱ تلخیص شده‌اند.

جدول شماره ۱: اسناد بالادستی ناظر بر راه‌اندازی رشته‌های دانشگاهی

نام سند	مرجع تصویب	سال تصویب	مفاد ناظر به بحث	مبنا/اصل قابل استخراج
سیاست‌های علم و فناوری	مجمع تشخیص	۱۳۹۳	زیربند ۴-۱- تحول و ارتقاء علوم انسانی بوژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی ۳- حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری و تحقق دانشگاه اسلامی	محوریست معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی در فرآیندهای آموزشی
سیاست‌های کلی «رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور»			طراحی و تدوین متون، کتب و برنامه‌های درسی بر اساس مبانی فکری اسلام به‌ویژه در رشته‌های علوم انسانی در نظام آموزشی و پژوهشی کشور و اهتمام به بسط نظریه‌پردازی در این زمینه	موضوعیت مبانی فکری اسلام
قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه کشور، (۱۳۹۶)	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	تبصره ۲ بند ب ماده ۶۴ قانون برنامه پنج‌ساله‌ی ششم توسعه کشور: دولت نسبت به تحول و ارتقای علوم انسانی در دانشگاه‌ها در ابعاد اسلامی‌سازی، بومی‌سازی، کارآمدی و روزآمدی با ایجاد تغییرات یا اصلاحات در امور مربوط به سرفصل‌ها و کتاب‌های درسی و تربیت استاد و انتخاب دانشجو اهتمام ورزد.	ابعاد اسلامی‌سازی، بومی‌سازی، کارآمدی و روزآمدی با

نام سند	مرجع تصویب	سال تصویب	مفاد ناظر به بحث	مبنا/اصل قابل استخراج
آیین نامه تشکیل شورای تخصصی تحول و ارتقای علوم انسانی		۱۳۸۸	ماده ۲ - اهداف ابتدای علوم انسانی بر مبنای نظری جمهوری اسلامی و انسان‌شناسی اسلامی	مبنای نظری جمهوری اسلامی و انسان‌شناسی اسلامی
			ماده ۳-وظایف و اختیارات ۴- تدوین ضوابط لازم برای منطقی و متوازن ساختن کمیت دانشجو به‌ویژه در رشته‌های مهم علوم انسانی بر اساس استانداردهای مصوب، شامل میزان کارآمدی، ظرفیت‌های اشتغال مفید در کشور و تناسب با مبانی نظری اسلامی و فرهنگی اسلامی - ایرانی	تناسب با مبانی نظری اسلامی و فرهنگی اسلامی - ایرانی
قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۶	تبصره ۷ ماده ۱ به‌منظور گسترش و ارتقای کیفیت و اثربخشی آموزش عالی و مهارت‌آموزی، دولت موظف است نسبت به تحقق موارد زیر اقدام کند: ۳- وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلفند با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و مرکز آمار ایران، رشته‌های تحصیلی خود را متناسب با بازار کار تعیین کنند.	کیفیت اثربخشی مهارت‌آموزی متناسب با بازار کار

مبتنی بر اسناد یادشده می‌توان سه جهت‌گیری «اسلامیت»، «جامعیت» و «کارآمدی» را ارزش‌های محوری و مرکزی برنامه‌های آموزشی و درسی معطوف به مباحث گوناگون نظری و علمی دانست.

مبانی دانشی

«مدیریت راهبردی فرهنگی» در مقام یک عنوان آموزشی و مطالعاتی، اقتضایی جز

رویکرد میان‌رشته‌ای ندارد؛ هر چند اگر صرفاً رویکرد مدیریتی نیز به این حوزه می‌شد برای اولویت‌دهی و محوریت‌بخشی به رویکرد میان‌رشته‌ای بسنده می‌کرد.

میان‌رشته‌ای، یک مفهوم خاص (ویژه) و یک مفهوم عام (کلی و همه‌جانبه) دارد و شامل فعالیت‌های پهلوی هم‌گذاشتن، به‌کاربردن، ترکیب‌کردن، آمیختن، ادغام یا فرارفتن از دو یا چند رشته است (معمدی، ۱۳۸۸). نیز بر این اعتقاد است که هنگامی که از میان‌رشته‌ای سخن می‌گوییم باید دو گونه را از هم تشخیص دهیم. گونه تجمیعی و گونه تلفیقی؛ تجمیعی همان چندرشته‌ای (عام) است؛ اما تلفیق (خاص) میان رشته‌ای واقعی است و برای تبدیل‌شدن یک حوزه میان‌رشته‌ای به یک رشته آموزشی باید سال‌ها کار پژوهشی انجام گیرد که بتوان گفت مثل دیگر رشته‌های شکل‌گرفته مرسوم، ساختار دانشی دارد و بتوان در زمینه آن متخصص تربیت کرد و به اندازه کافی خوراک دانشی را برای دانشجویان دارد.

امروزه مفهوم میان‌رشته‌ای کاربردهای گوناگونی یافته و با دیدگاه‌های کلان‌نگر به پدیده‌ها مانند مارکسیسم و فمینیسم و با قلمروهایی چون مطالعات فرهنگی و فلسفه، پیوند خورده است (کلین^۱، ۲۰۰۴). میان‌رشته‌ای نوعی مباحثه در خلال رشته‌های مختلف (معمولاً مرتبط با علوم انسانی و اجتماعی) است. رپکو به نقل از: (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۲۱). می‌گوید: میان‌رشته‌ای فرایند پاسخ‌گویی به سؤال، حل یک مسئله یا توجه به یک موضوع است که به سبب وسعت و پیچیدگی، نمی‌توان توسط یک رشته علمی خاص به آن پرداخت. بنابراین بر نگرش‌های مختلف چندرشته و روش آنها ائتلاف کرده و به فراهم‌آوردن شناخت و درکی عمیق‌تر و دقیق‌تر از موضوع کمک می‌کنند. در تعریفی دیگر، میان‌رشته‌ای عبارت است از تلفیق دانش، روش و تجارب دو یا چند حوزه علمی و تخصصی برای شناخت و حل یک مسئله پیچیده یا معضل اجتماعی چندوجهی (خورسندی طاسکوه، ۱۳۸۸: ۶۹). در واقع مطالعات میان‌رشته‌ای موضوعی غیررشته‌ای

است که در قلمرو علم و رشته خاصی نمی‌گنجد و در مرز محدودی متوقف نمی‌شود؛ بلکه مانند مسائل عام فلسفه علم و معرفت‌شناسی با اکثر رشته‌های تخصصی (به ویژه در علوم انسانی) سر و کار دارد (برزگر، ۱۳۸۷).

مطالعات میان‌رشته‌ای، محتوا، داده‌ها، روش‌ها، ابزارها، مفاهیم و نظریه‌هایی را از دو یا چند رشته علمی یا مجموعه دانش تخصصی تلفیق می‌کند تا فهم مبنایی را ارتقاء بخشد؛ به مجموعه‌ای از پرسش‌ها پاسخ دهد؛ با مسائل پیچیده و موضوعات گسترده مواجهه کند و مشکلاتی را که آنقدر گسترده‌اند که در یک رویکرد واحد نمی‌گنجد، حل نماید (کلاین، ۲۰۱۰: ۴۸).

از نظر ماهیت رشته‌ها، شیوه‌های تلفیق متعدد است که مهم‌ترین آنها عبارت است از: موازی‌سازی رشته‌ها، چندرشته‌ای، میان‌رشته‌ای، فرارشته‌ای، ماریچی، سازماندهی بر اساس ساختار دانش و علائق. در موازی‌سازی، رشته‌ها به صورت موضوع مطرح می‌شود؛ یعنی هر درس یا موضوع با حفظ هویت خود ارایه می‌شود که فهم ارتباط و تلفیق آنها برای دانشجوی دشوار است. در چندرشته‌ای هر موضوع در دروس گوناگون و مرتبط ادغام می‌شود؛ برداشتن حد و مرز میان رشته‌های علمی و طراحی چندرشته‌ای از محاسن چندرشته‌ای و بروز مقاومت از سوی استادان به علت لزوم آشنایی با چند علم از معایب آن است. در میان‌رشته‌ای، ضمن توجه به هویت رشته‌های متعدد، نگاه کلی به رشته‌ها وجود دارد؛ تحلیل مسائل جدید، دید وسیع و فراگیر، شناخت و نظر جامع، برانگیختگی یادگیرندگان و واحدهای انعطاف‌پذیر از نقاط مثبت و نبود بودجه کافی، نبود زمان کافی و روش پژوهش معین از جمله معایب آن است (نیلی احمدآبادی، ۱۳۸۷: ۲۷).

رویکرد میان‌رشته‌ای، دارای عنصری محوری و مرکزی به نام «تلفیق» است. آنچه حاکمیت، میان رشته‌ای در موضوعی را تایید می‌کند سه‌سویه‌سازی^۱ یا ایجاد تعادل بین عمق رشته‌ای، وسعت رشته‌ای و تلفیق میان‌رشته‌ای است؛ عمق، عبارت است از ایجاد کفایت یا بسندگی در هر رشته مربوط به مسئله؛ عمق، شامل شناسایی تعارضات بین

۱. triangulation

بینش‌ها و ایجاد درک میان‌رشته‌ای از مسئله و آزمایش آن درک است؛ وسعت میان رشته‌ای اشاره دارد به بهره‌گیری از رشته‌هایی که از نظر معرفت‌شناختی متفاوت هستند (مثلاً یک رشته علوم تجربی و یک رشته علوم انسانی) و در مقابل، میان رشته‌ای محدود است که از رشته‌هایی استفاده می‌کند که از نظر معرفت‌شناختی به هم نزدیکند (مثل فیزیک و شیمی). بسندگی تلفیق وقتی محقق می‌شود که دانشجو درک کافی از نقشه شناختی هر رشته را کسب کرده و بنابراین قادر به شناسایی بینش‌ها، مفاهیم، نظریات و روش‌های لازم برای درک یک مسئله، فرآیند یا پدیده خاص است (رپکو، ۱۳۹۶: ۲۱۶-۲۱۵).

مبانی عملکردی

رشد و توسعه رشته‌های فرهنگی در ایران از جهت مبانی، رهیافت‌ها، رویه‌ها و وضعیت تکوینی با دیگر رشته‌های آموزشی دانشگاهی خصوصاً رشته‌های علوم انسانی متفاوت و متمایز نبوده است. این رشته نیز تابعی از سه الگوی اصلی حاکم بر طراحی برنامه درسی نظام آموزش عالی ایران یعنی تمرکزگرایی، تمرکززدایی و نیمه‌تمرکزگرایی بوده است (سلیمی، کشتی آرای، فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۳).

اینکه الگوهای یادشده در عمل تا چه اندازه گویای عنوانی که یافته‌اند هستند و الگوهای محقق تا چه اندازه بر این عناوین تطبیق دارد، تابع ملاحظات و تاملاتی است بخصوص که برخی رشته‌ها از جمله رشته‌های فرهنگی ذیل رشته‌هایی قرار می‌گیرند که «تحولی» نامیده شده و از این رو باید تایید شورای تحول و ارتقاء علوم انسانی را نیز به همراه داشته باشند. «در حال حاضر، فرآیند تاسیس رشته‌های دانشگاهی در آموزش عالی کشور تقریباً فرآیندی نیمه‌متمرکز را دنبال می‌کند. در این فرآیند بخشی از برنامه‌های پیشنهادی تاسیس رشته‌های جدید از سوی دانشگاه ارایه می‌شود و پس از تصویب در شورای عالی برنامه‌ریزی و اخذ مجوز تاسیس از شورای گسترش آموزش عالی برنامه رسمیت می‌یابد. برخی از برنامه‌ها نیز از سوی کمیته‌های تخصصی شورای عالی برنامه‌ریزی پیشنهاد می‌شود و پس از تایید نهایی این شورا، برنامه مصوب به دانشگاه‌ها اطلاع‌رسانی می‌شود تا در صورت تمایل و با اخذ مجوز از شورای گسترش، رشته

پیشنهادی را تاسیس کنند» (محمودی و خادمی کله لو، ۱۳۹۵: ۱۹۳).

سه حوزه دانش، ارزش و عملکرد که در قالب اسلامیت، جامعیت و کارآمدی می‌توانند جمع‌بندی شوند همراه چهار محور اساسی که در دانش‌ها و رشته‌های علمی خصوصا از جهت آموزشی، موضوعیت و محوریت دارند یعنی مبانی، نظریه‌ها، الگوها و محیط‌شناسی، نظامی منطقی و مشخص برای تنظیم و چیدمان مباحث گوناگون آموزشی و تحصیلی فراهم می‌سازد که امکان کاربست طراحی مباحث آموزشی و درسی برای موضوعی به نام مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی را نیز دارد. نظام یادشده در قالب شکل شماره ۲ قابلیت تصویرسازی دارد.

کارآمدی	جامعیت			اسلامیت	جهت‌گیری
	مبانی	نظریه	الگو	محیط‌شناسی	ساختار
					مباحث
					گرایش اقتدار و امنیت فرهنگی

شکل شماره ۲: الگوی تدوین نظام مباحث مطلوب

پیشینه

«امنیت فرهنگ و امنیت فرهنگی» به‌عنوان موضوعی مطالعاتی، مورد توجه پژوهش‌گران و محققان بوده و آثار مختلفی در این حوزه با محوریت مفهوم‌شناسی، تبارشناسی یا ارتباط‌شناسی فرهنگ و امنیت با هم یا با دیگر حوزه‌ها پدید آورده‌اند (برای نمونه: شاهقلیان و نظامی، ۱۳۹۹؛ رحمتی و همکاران، ۱۳۹۱؛ افتخاری، ۱۳۸۵؛ فیروزآبادی و فرهادی، ۱۳۸۹؛ براتلو، ۱۳۹۱؛ جوکار و همکاران، ۱۳۸۹) اما «مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی» در مقام موضوعی که قابلیت ارایه در قالب متون درسی و دوره آموزشی را

داشته باشد، خلاء تحقیقاتی و مطالعاتی دارد. بخشی از پیشینه موجود در این حوزه که مستندات آن منحصر در دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی وجود دارد، مدون نبوده و بخشی دیگر منتشر شده و در دسترس است.

طراحی رشته مدیریت راهبردی فرهنگی در سال ۱۳۹۰ برای اجراء در دانشگاه عالی دفاع ملی انجام شده و از آن زمان تاکنون، در سه نوبت بازنگری شده است. روند تصویب و بازنگری این رشته و تغییرات آن در جدول شماره ۲ نمایش داده شده است.

جدول شماره ۲: روند زمانی تصویب و بازنگری رشته مدیریت راهبردی فرهنگی

جمع	رساله	مطالعه گروهی	دروس تخصصی	دروس اصلی	دروس جبرانی	ترکیب سال تصویب/تغییر
۶۶	۱۸	۱۲	۱۰	۸	۱۸	۱۳۹۰
۶۶	۲۰	۱۲	۱۰	۸	۱۶	۱۳۹۱
۶۶	۲۰	۱۲	۱۰	۸	۱۶	۱۳۹۶
۶۶	۲۰	۱۲	۸	۱۲	۱۴	۱۳۹۸

ضوابط و منطق حاکم بر طراحی و بازنگری رشته، الزامات و قواعد اداری و شکلی مورد رعایت در تمام برنامه‌ریزی‌های درسی بوده است. برآیند این بازنگری‌ها در هر بازه زمانی، به شرح جدول شماره ۳ است.

جدول شماره ۳: تغییرات عناوین و موضوعات برنامه درسی رشته مدیریت راهبردی فرهنگی

نوع	مصوب وزارت علوم	مصوب دانشگاه (۱۳۹۱)	مصوب دانشگاه (۱۳۹۶)	بازنگری (۱۳۹۸/۰۸/۰۹)
توسعه و ارتقاء	<ul style="list-style-type: none"> روش تحقیق پیشرفته و کاربرد آن در مدیریت فرهنگی جامعه‌شناسی فرهنگی انديشه‌های فرهنگی امام و مقام معظم رهبری تحولات فرهنگی در انقلاب اسلامی مبانی مدیریت راهبردی فرهنگی جغرافیای فرهنگی عملیات روانی زبان انگلیسی (تخصصی) مدیریت افکار عمومی و سنجش افکار جنگ و دفاع نرم تهدیدشناسی با تاکید بر تهدیدات نرم زبان انگلیسی 	<ul style="list-style-type: none"> روش تحقیق پیشرفته جامعه‌شناسی فرهنگی انديشه‌های فرهنگی امام و مقام معظم رهبری تحولات فرهنگی در انقلاب اسلامی مبانی مدیریت راهبردی فرهنگی جغرافیای فرهنگی عملیات روانی زبان انگلیسی (تخصصی) 	<ul style="list-style-type: none"> دین ، جامعه و فرهنگ 	<ul style="list-style-type: none"> دروس جبرانی مشترک (۱۰ واحد) روش تحقیق پیشرفته (۳ واحد) مبانی مدیریت راهبردی با رویکرد دفاعی (۲ واحد) فلسفه سیاسی اسلام و ولایت فقیه (۲ واحد) مبانی دفاع ملی (۲ واحد) مبانی امنیت ملی (۲ واحد) دروس جبرانی خاص (۴ واحد) مبانی مدیریت فرهنگی (۲ واحد) منظومه اندیشه ای امامین انقلاب (۲ واحد)
تعمیر و بازسازی	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت فرهنگ عمومی کشور اصول برنامه‌ریزی در امور فرهنگی بررسی نظریه‌های مدیریت فرهنگی و فرهنگ سازمانی مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی 	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت فرهنگ عمومی کشور اصول برنامه‌ریزی در امور فرهنگی بررسی نظریه‌های مدیریت فرهنگی و فرهنگ سازمانی مدیریت ارتباطات فرهنگی 	<ul style="list-style-type: none"> تحولات و جریانات فرهنگی ایران معاصر منظومه اندیشه‌های فرهنگی امام و مقام معظم رهبری مهندسی نظام فرهنگی کشور مبانی مدیریت راهبردی سازمان‌های فرهنگی دین و فرهنگ 	<ul style="list-style-type: none"> تحولات و جریانات فرهنگی ایران معاصر مطالعه تطبیقی سیاست‌ها و سازمان‌های فرهنگی مهندسی نظام فرهنگی کشور غرب شناسی و آینده نگری تمدنی مدیریت راهبردی سازمان‌های فرهنگی دین و فرهنگ

نوع	مصوب وزارت علوم	مصوب دانشگاه (۱۳۹۱)	مصوب دانشگاه (۱۳۹۶)	بازنگری (۱۳۹۸/۰۸/۰۹)
تدوین	<ul style="list-style-type: none"> • آسیب‌شناسی فرهنگی جامعه • مدیریت و رهبری در سازمان‌های فرهنگی • طراحی ساختار کلان نظام فرهنگی کشور • توسعه و تحول سازمان‌ها، نهادها و مراکز فرهنگی • راهبردهای فرهنگ غرب علیه جهان اسلام با تاکید بر جمهوری اسلامی ایران 	<ul style="list-style-type: none"> • آسیب‌شناسی فرهنگی جامعه • مدیریت و رهبری در سازمان‌های فرهنگی • طراحی ساختار کلان نظام فرهنگی کشور • توسعه و تحول سازمان‌ها، نهادها و مراکز فرهنگی • مدیریت راهبردی منابع فرهنگی (انسانی و مالی) 	<ul style="list-style-type: none"> • مدیریت صنایع فرهنگی • مدیریت راهبردی در سازمان‌ها و امور فرهنگی • مطالعه تطبیقی سازمانها و سیاست های فرهنگی (ایران و جهان) • مدیریت راهبردی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی • مهندسی فرهنگ با تاکید بر قرآن 	<ul style="list-style-type: none"> • مدیریت افکار عمومی و رسانه • تهدیدشناسی و جنگ نرم • مدیریت صنایع و محصولات فرهنگی • مهندسی فرهنگ با تاکید بر قرآن

جز این، پیشینه‌ای که برای طراحی گرایش مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی قابل استفاده باشد در دست نیست. بخشی از تجارب نظری نزدیک به این حوزه نیز تدوین و منتشر شده که به شرح زیر می‌توان گزارش کرد:

کاظمی و حاج حسینی (۱۳۹۴) در مقاله «چالش‌های انجام مطالعات فرهنگی در ایران و افق‌های پیش‌رو» که با روش اکتشافی انجام شده است، داده‌های برآمده از مصاحبه‌های خود را پیرامون دو بحث اصلی «چالش‌ها» و «افق‌ها»ی مطالعات فرهنگی، پردازش و چیدمان کرده‌اند.

محقق در این تحقیق، چالش‌های مطالعات فرهنگی ایرانی را به شرح زیر برشمرد است:

- ابهام در چیستی مطالعات فرهنگی
- ناپایداری و ساخت‌ناپافتگی در مطالعات فرهنگی

- محوریت طبقه متوسط ایرانی در مطالعات فرهنگی
  - پایان‌نامه محوری مطالعات فرهنگی ایرانی
  - غفلت از حاشیه‌های اقتصادی
  - غیرتاریخی بودن مطالعات فرهنگی
  - نادیده گرفتن دین به عنوان منبع مهم در ثبات یا تغییرات در جامعه
  - اپوزیسیونی شدن مطالعات فرهنگی
  - فقدان بازار کار و آینده شغلی
- پیشنهاد محقق برای برون رفت از وضعیت حاضر به شرح زیر است:
- بازنگری در سرفصل‌ها و برنامه‌های درسی
  - خروج از دایره مطالعات متنی
  - کاربردی نمودن مطالعات فرهنگی

محمدسعید ذکائی (۱۳۹۲) در مقاله مطالعات فرهنگی دانشگاهی در ایران: دستاوردها، چالش‌ها و افق‌ها با تمرکز بر تجارب زیسته نویسندگان طی ده سال مطالعات فرهنگی دانشگاهی، به این نتیجه رسیده که تنوع روش‌شناختی و پیوند نزدیک‌تر میان نظریه و روش و اتکا به طیف گسترده‌تری از شیوه‌های تحلیل اطلاعات، افزون بر ایجاد تغییر و گسست در چرخه معمول پژوهش‌های متعارف علوم اجتماعی در ایران، دستورکارهای جدیدی را در مطالعه فرهنگ و اجتماع شکل داده و پلی بین علوم انسانی و اجتماعی برقرار کرده است.

رضایی، کاظمی و ناظر فصیحی (۱۳۹۰) در مقاله «مطالعات فرهنگی و آینده علوم اجتماعی در ایران (مطالعات فرهنگی ایرانی: انواع و آسیب‌ها)» تلاش کرده‌اند پرسش‌های زیر را پاسخ گویند:

- شرایط شکل‌گیری مطالعات فرهنگی در ایران چه بوده است؟
- خصیصه‌های مطالعات فرهنگی ایرانی کدام است؟
- آسیب‌های مطالعات فرهنگی ایرانی کدام است؟

نویسندگان پس از بررسی تاریخی روند ظهور و رشد آموزش و پژوهش فرهنگی در ایران، دو مرحله برای مطالعات فرهنگی ایرانی شناسایی می‌کنند: مرحله زایش و ظهور و مرحله نهادینگی که با طرح مطالعات فرهنگی در دانشگاه‌ها به‌عنوان رشته آغاز شد. رشته‌های مرتبط با فرهنگ از نظر نویسندگان دو محور داشتند: مطالعات فرهنگی به‌عنوان رهیافتی برای مقاومت و انتقاد و مطالعات فرهنگی به‌عنوان رهیافتی برای مهندسی فرهنگی جامعه؛ در چارچوب رهیافت نخست رشته‌هایی مانند جامعه‌شناسی فرهنگی شکل گرفتند و در چارچوب رهیافت دوم، سیاست‌گذاری فرهنگی و مدیریت فرهنگی.

شریف زاده (۱۳۹۰) در مقاله «ضرورت بازشناسی نظام آموزش عالی و نقش آن در توسعه علمی و اجتماعی کشور: پژوهشی درباره دوره کارشناسی رشته مدیریت دولتی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» سوال‌های زیر را مطرح کرده است:

- اثربخشی دوره کارشناسی رشته مدیریت دولتی در چه سطحی است؟
- نقاط قوت و ضعف برنامه آموزشی دوره کارشناسی رشته مدیریت دولتی کدام‌اند؟
- آیا مدیران سازمان‌ها و موسسات دولتی که از همکاری فارغ‌التحصیلان دوره در سازمان خود بهره‌مندند از مهارت‌های کاری آنها رضایت دارند؟
- چه راهکارهایی برای بهبود و افزایش کارآمدی برنامه و دانشجویان رشته ممکن است پیشنهاد شود؟
- در صورت پیشنهاد برای تغییر بازبینی برنامه آموزشی، این دوره چه جهت‌گیری باید داشته باشد؟

وی به این نتیجه رسیده که بازنگری رشته مدیریت دولتی از نظر تمام ذی‌نفعان، ضروری است. فرصت کار عملی در سازمان‌ها برای کاربردی‌سازی این

رشته ضروری است؛ بنابراین درس کارورزی در آن باید گنجانده شود؛ ادغام برخی واحدهای آموزشی رشته مدیریت دولتی و گنجاندن برخی موضوعات آموزشی جدید برای آن پیشنهاد شده است.

محمود معین‌الدینی (۱۳۹۴) در رساله دکتری خود با عنوان «طراحی نظام آموزشی - پژوهشی روزآمد دانشکده مدیریت راهبردی بر اساس نیازسنجی سطوح راهبردی» که با روش آمیخته (مصاحبه و طراحی و اجرای پرسشنامه) انجام داده ۱۰ حوزه راهبردی آموزشی را به شرح زیر برای دانشکده مدیریت راهبردی شناسایی و اولویت‌بندی کرده است:

مدیریت راهبردی آمایش ملی؛ مدیریت راهبردی علم و فناوری و نوآوری علمی؛ مدیریت راهبردی بهره‌وری منابع ملی و طبیعی، دانشی، مالی، اطلاعاتی، انسانی؛ مدیریت راهبردی اقتصاد مقاومتی (دانش‌بنیان)؛ مدیریت دیپلماسی راهبردی (فرهنگی، عمومی، اقتصادی، علم و فناوری)؛ مدیریت راهبردی مهندسی فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی؛ مدیریت راهبردی محیط زیست؛ مدیریت راهبردی پیشرفت اسلامی - ایرانی؛ مدیریت راهبردی رسانه و ارتباطات؛ مدیریت راهبردی تغییر و تحولات (منطقه‌ای و بین‌المللی)

برزو فرهی بوزنجانی (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای که برای راه‌اندازی رشته سیاست‌گذاری فرهنگی انجام داده رشته‌ای با عنوان سیاست‌گذاری فرهنگی به‌منظور تربیت صاحب‌نظرانی که با اندوخته‌ای مناسب از علوم اسلامی و دانش‌های مدیریت و فرهنگ در عرصه سیاست‌گذاری و مدیریت راهبردی فرهنگی توانایی «فهم و تحلیل نظریه‌های موجود» و «نظریه‌پردازی» و «کاربردی‌ساختن نظریه‌ها در عرصه اجرایی» را داشته باشند با دو گرایش «سیاست‌پژوهی» و «خط‌مشی‌گذاری و مدیریت فرهنگی» طراحی کرده است. جدول دروس این رشته به شرح جدول شماره ۴ است.

جدول برنامه درسی پیشنهادی برای رشته سیاست‌گذاری فرهنگی

جدول شماره ۴: دروس اصلی

واحد	نام درس	ردیف
۲	روش‌شناسی پژوهش در فرهنگ	۱
۲	توسعه فرهنگ و آینده‌پژوهی	۲
۲	نظریه‌های مدیریت راهبردی و سیاست‌گذاری فرهنگی	۳
۲	مبانی نظری فرهنگ	۴

جدول شماره ۵: دروس تخصصی

واحد	نام درس	ردیف
۲	محیط‌شناسی راهبردی	۱
۲	رهبری و مدیریت تحول در کشور با رویکرد فرهنگی	۲
۲	سیاست‌گذاری فرهنگی در گستره فراملی	۳

جدول شماره ۶: دروس گرایشی

واحد	نام درس	گرایش	ردیف
۲	سیاست‌گذاری فرهنگی در قرآن و مکتب اهل بیت (ع)	مطالعات نظری	۱
۲	نظریه‌های فرهنگ		
۲	سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری در ایران	مدیریت راهبردی	۲
۲	مسائل و چالش‌های جاری فرهنگی		

برزو فرهی بوزنجانی (۱۳۸۳)، در طرح تحقیقی خود با عنوان «ارزیابی جایگاه دوره‌های آموزشی مدیریت راهبردی فرهنگی در کشور» که برای دبیرخانه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام داده پس از توصیف وضعیت موجود رشته‌های فرهنگی در دانشگاه‌های علامه طباطبایی (ره)، جهاد دانشگاهی و دانشگاه سوره به مقایسه داده‌ها در محورهای سوالات پرداخته و آنها را پردازش کرده است. سوالات تحقیق ایشان به شرح زیر است:

۱. وضعیت دوره‌های آموزشی مدیریت فرهنگی در کشور چگونه است؟
۲. وضعیت اساتید و اعضای هیات علمی دوره‌های مدیریت فرهنگی در کشور چگونه است؟

۳. عناوین موضوعی و سرفصل‌های دوره‌های آموزشی مزبور چگونه است؟
۴. عمده‌ترین مشکلات و موانع دوره‌های مزبور کدام است؟
۵. چه پیشنهادها و راهکارهایی در جهت بهبود دوره‌های مزبور در کشور می‌توان ارائه داد؟

از نتایج این تحقیق به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

۱. طراحی شش رشته دانشگاهی مرتبط با بحث فرهنگ که در زمان تحقیق چهار رشته فعال بوده است.
۲. عنوان دوره در دانشگاه علامه از مدیریت امور فرهنگی به مطالعات فرهنگی تغییر یافته است.
۳. ثبات نسبی ساختاری و مدیریتی با تشکیل گروه در دانشگاه علامه طباطبایی ملاحظه شده است.
۴. مهم‌ترین مشکلات این دوره‌ها به شرح زیر گزارش شده است:
  - نداشتن جایگاه شغلی دانش‌آموختگان این دوره‌ها، عدم شناخت سازمان‌ها از این رشته؛
  - متفاوت بودن توان علمی و تخصص اساتید و مدرسان این رشته‌ها؛
  - عدم اطلاع رسانی کافی و درست در مورد محتوا و کارکردهای دوره‌های مزبور برای داوطلبین ورود به این رشته‌ها، دوره‌ها و ...

محمد ازگلی (۱۳۸۳) در طرح تحقیقی با عنوان «شناخت دانش و مهارت مورد نیاز مدیران فرهنگی کشور بر اساس بررسی منابع و آثار علمی موجود» که در کمیسیون فرهنگی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام شده با فراتحلیل محقق با بررسی آثار مکتوب موجود که بر توانمندی‌های مدیران فرهنگی جمهوری اسلامی تمرکز دارد، الگویی برای تبیین توانمندی‌های مورد نیاز مدیران فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران طراحی کرده که استخراج محتوای آن را موقوف به تحقیقات بعدی و بیشتر کرده است. الگو به این

شرح است:

شکل شماره ۳: الگوی شناخت دانش و مهارت مورد نیاز مدیران فرهنگی کشور (ازگلی، ۱۳۸۳)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از جهت هدف، کاربردی و از جهت نوع، با توجه به ابزارهای گردآوری اطلاعات و ابتنای تحلیل آنها بر معیارها و ارزش‌های منتخب، کیفی است.

روش‌های گردآوری اطلاعات

اطلاعات مورد نیاز تحقیق با بررسی اسناد گردآوری شده است. اسناد شامل نشریه‌هایی است که توسط سازمان‌های ذی‌صلاح منتشر می‌شوند و منابعی قابل وثوق برای هر محقق به حساب می‌آیند (ساروخانی، ۱۳۸۸، ج ۱: ۲۶۲). اسنادی که در این تحقیق بهره‌برداری شد عبارتند از:

- ۱- پیشینه بدون رشته‌های فرهنگی دانشگاهی که بخش عمده‌ای از آنها با عنوان «سرفصل‌های مصوب رشته‌های دانشگاهی» در وبگاه وزارت علوم بارگذاری شده‌اند؛ این رشته‌ها با منطق ارتباط مستقیم و نسبت آشکاری که با مباحث مدیریت راهبردی فرهنگی داشتند در سه زیرگروه و پنج اولویت قرار گرفتند (جدول شماره ۵). رشته‌های اصلی که اولویت اول بودند از جهت عنوان و جهت‌گیری محتوایی با هدف تحقیق همگونی بیشتری داشتند و محور استخراج مباحث فرهنگی قرار گرفتند.
- جدول شماره ۷: رشته‌های فرهنگی و اولویت‌بندی از نظر ارتباط با رشته مدیریت راهبردی فرهنگی

رشته‌های اصلی	رشته‌های فرعی			رشته‌های تبعی
	اولویت دوم رشته‌ها	اولویت سوم رشته‌ها	اولویت چهارم رشته‌ها	
اولویت اول رشته‌ها	اولویت دوم رشته‌ها	اولویت سوم رشته‌ها	اولویت چهارم رشته‌ها	اولویت پنجم رشته‌ها
مدیریت فرهنگ	جامعه‌شناسی فرهنگی	تبلیغ و ارتباطات فرهنگی	صنایع فرهنگی	مدیریت رسانه‌ای
مدیریت فرهنگی	فرهنگ و رسانه	جغرافیای فرهنگی	سینما	تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری
برنامه‌ریزی امور فرهنگی	فرهنگ و ارتباطات	علوم ارتباطات اجتماعی	گردشگری	تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری عمومی
مدیریت امور فرهنگی	مطالعات فرهنگی	علوم شناختی (گرایش رسانه)	موسیقی	علوم ارتباطات
سیاست‌گذاری فرهنگی	مطالعات فرهنگی و رسانه	توسعه و تبلیغ فرهنگ دینی (گرایش)	معماری	مدیریت راهبردی در سازمان‌ها

رشته‌های اصلی	رشته‌های فرعی		رشته‌های تبعی
		تبلیغ دین	
برنامه‌ریزی فرهنگی	جامعه‌شناسی فرهنگ	پاسداری از انقلاب اسلامی (فرهنگی - اجتماعی)	مدیریت سازمان‌های دولتی
ارزیابی فرهنگی	جامعه‌شناسی نظری فرهنگ		مد و لباس
مدیریت راهبردی فرهنگ			اوقات فراغت
توسعه و تبلیغ دینی با گرایش مدیریت فرهنگی			هنرهای تجسمی
دکترای فرهنگ و رسانه			چاپ و نشر
مدیریت راهبردی فرهنگی			اطلاع‌رسانی و کتابداری
دکترای مدیریت رسانه			تبلیغات
دکترای فرهنگ و ارتباطات			ورزش
کارشناسی حرفه‌ای مدیریت تبلیغات فرهنگی			تکنولوژی آموزش‌های فرهنگی هنری
کارشناسی حرفه‌ای آینده پژوهی صنایع فرهنگی			

۲- مدارک و اسنادی که مربوط به طرح، تصویب و بازنگری رشته بوده و در دانشکده مدیریت راهبردی یا معاونت آموزش دانشگاه عالی دفاع ملی نگهداری شده است؛

۳- صورت جلسات کارشناسی و تخصصی گروه مدیریت راهبردی فرهنگی برای بازنگری رشته و اطلاعات مربوط به مصاحبه‌های صورت گرفته در این رابطه

روش تحلیل اطلاعات

اسناد مورد رجوع در تحقیق حاضر با روش تحلیل محتوا تحلیل شده‌اند. «تحلیل محتوا، روشی است برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد واقعیت اجتماعی که در آن از مشخصه‌های یک متن ثبت شده (بارز) در مورد مشخصه‌های یک متن ثبت نشده (غیربارز) نتیجه‌گیری می‌شود» (مرتن، ۱۹۸۳ به نقل از: محمدی مهر، ۱۳۸۷: ۲۸). روش تحلیل محتوای کیفی با دو رهیافت انجام می‌شود: قیاسی و استقرایی. در رهیافت استقرایی، مراحل نوعی این روش عبارتند از: آماده‌سازی داده‌ها؛ تعریف واحد تحلیل؛ تعیین طرح کدبندی، کدبندی کل متن؛ ارزیابی هم‌سازی مقوله‌ها؛ استخراج از داده‌های کدبندی شده؛ گزارش روش‌ها و یافته‌ها.

در چارچوب این روش گام‌های زیر برداشته شد:

برای آماده‌سازی داده‌ها، اسناد در محورهای اصلی، تجزیه شدند و محورهای مشترک، مبنای گردآوری اطلاعات قرار گرفتند. واحد تحلیل، تمامی بندهای مرتبط با محورهای مشترک به صورت تمام‌شمار بود؛ چرا که هر یک از گزاره‌ها و بندها واجد ارزش استقلالی بوده و امکان تقلیل و فروکاهش آنها نبود. برای کدبندی، محورهای اصلی در نظام‌بخشی به مباحث فرهنگی مد نظر قرار گرفت که عبارت بودند از: هدف، شرح توانمندی، سرفصل و منابع؛ در این چارچوب تمامی اسناد کدبندی شدند و مقولاتی که همسانی بیشتری داشتند به‌عنوان مباحث فرهنگی مطلوب انتخاب شده و یافته‌ها در قالب چهار گرایش مرتبط با مدیریت راهبردی فرهنگی نظام یافتند.

اعتباریابی

برای اعتباریابی یافته‌های تحقیق حاضر از روش خبرگی بهره‌گرفته شد. برای خبرگی مباحث گرایش‌ها، ملاک‌ها و اولویت‌هایی برای خبرگان در نظر گرفته شده بود از جمله: برخورداری از کار آموزشی و/یا پژوهشی علمی مانند مقاله علمی - پژوهشی یا تدریس در رشته‌های فرهنگی؛ داشتن هویت دانشگاهی و/یا علمی؛ نقش آفرینی در طراحی رشته‌های دانشگاهی از جمله رشته‌های فرهنگی و تنوع در دانشگاه محل خدمت. مشخصات جامعه خبرگی تحقیق به شرح جدول شماره ۶ است.

جدول شماره ۸: جامعه خبرگی تحقیق

مرتبۀ دانشگاهی	رشته تحصیلی	مدرک علمی	نام و نشان/مسئولیت اداری/اجرایی	کد نظریه‌دهنده
استاد	امور فرهنگی - برنامه ریزی امور فرهنگی	دکتری	دکتر اسماعیل کاوسی (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)	۱۱
استادیار	سیاستگذاری فرهنگی	دکتری	سرهنگ علی ایمانی (عضو هیئت علمی دافوس آجا)	۱۲
	علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی اسلام	کارشناسی ارشد	سیدمحمدجواد قربی (پژوهشگر مستقل)	۱۳
استادیار	علوم سیاسی	دکتری	علی آجرلو (محقق مرکز مطالعات راهبردی آجا)	۱۴
استادیار	جغرافیای سیاسی	دکتری	محسن بیوک (عضو هیئت علمی دانشگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء آجا)	۱۵
استادیار	مدیریت و برنامه‌ریزی امور فرهنگی	دکتری	علی رشیدپور	۱۶

کد نظریه‌دهنده	نام و نشان/مسئولیت اداری/اجرایی	مدرک علمی	رشته تحصیلی	مرتبه دانشگاهی
۱۷	حسین ساری	دکتری	مدیریت راهبردی	
۱۸	سیدمسعود جزایری			
۱۹	محدصادق مرکبی	دکتری	مدیریت راهبردی فرهنگی	
۱۱۰	علیرضا پیروزمند	سطح ۴ حوزه	فلسفه و روش علم	
۱۱۱	زورق	دکتری	مدیریت راهبردی	
۱۱۲	یوسف حسین‌نژاد	دکتری	سیاست‌گذاری فرهنگی	
۱۱۳	داود امینی	دکتری	جغرافیای انسانی	طراح رشته‌هایی چون جغرافیای نظامی در دانشگاه‌های ارتش
۱۱۴	محمد شامحمدی	دکتری	جامعه‌شناسی سیاسی	

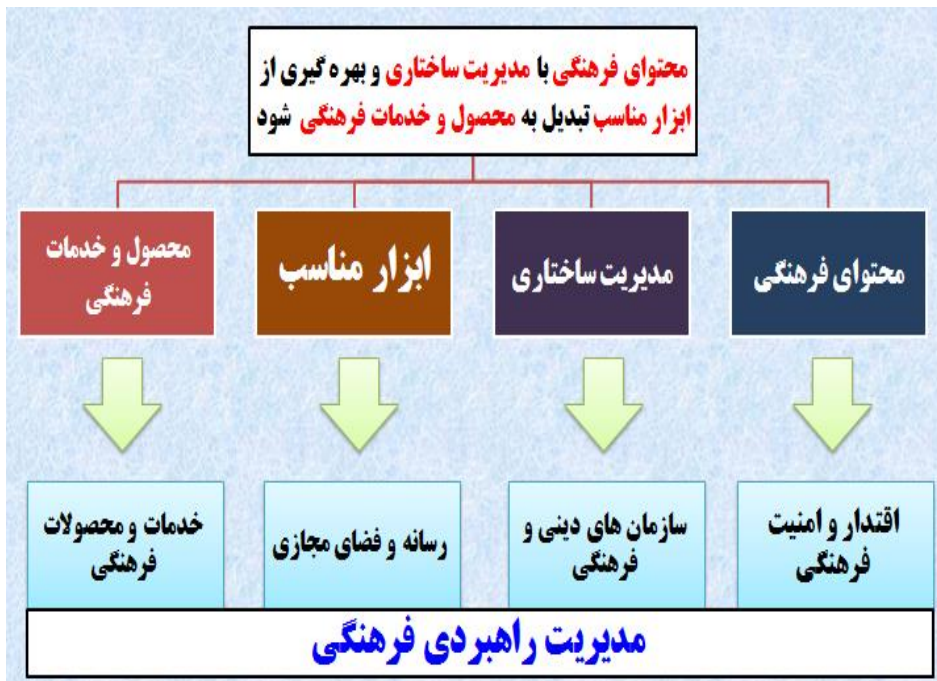
یافته‌های تحقیق

ضرورت و چستی مدیریت اقتدار و امنیت فرهنگی

ضرورت مدیریت راهبردی فرهنگی برآمده از ماهیت مدیریت راهبردی فرهنگی، منطق حاکم بر مدیریت راهبردی فرهنگی و مطالبات بالادستی در نظام جمهوری اسلامی ایران است. بخشی از ماهیت مدیریت راهبردی را می‌توان از تعریف آن دریافت کرد. «مدیریت راهبردی» عبارت است از «هنر و علم تدوین، اجرا و ارزیابی تصمیمات بین وظیفه‌ای که سازمان را در رسیدن به اهدافش توانمند می‌سازد» (دیوید، ۱۳۸۴: ۱۹). مدیریت راهبردی فرهنگی با این مفهوم که

مدیریت راهبردی با رویکرد فرهنگی است، این ویژگی را داراست که اهداف را بر اساس رویکرد فرهنگی تعیین می‌کند (ناظمی، ۱۳۹۷: ۷۹).

با این تعریف و رویکرد، منطقی بر مدیریت راهبردی فرهنگی حاکم می‌شود که برابر آن، باید محتوای فرهنگی با مدیریت ساختاری و بهره‌گیری از ابزار مناسب، تبدیل به محصول و خدمات فرهنگی شود. اقتضای چنین نگاه و ماهیتی، طرحی به شکل شماره ۳ است.

شکل شماره ۴: منطق حاکم بر طراحی نظام مباحث در رشته مدیریت راهبردی فرهنگی

بر اساس چنین ماهیت و ساختار و منطقی، ضرورت طراحی چهار گرایش برای مدیریت راهبردی فرهنگی به خبرگان ارایه شد که برابر جدول شماره ۹ به تایید رسید.

جدول شماره ۹: نظرات خبرگان در مورد ضرورت گرایش‌های رشته‌ی مدیریت راهبردی فرهنگی

میزان ضرورت گرایش						عنوان گرایش
بدون ضرورت	۰ تا ۱	۲	۳ تا ۵	۶ تا ۹	۱۰ تا ۱۶	
۴	۰	۱	۰	۹	۱۶	گرایش مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی
۱	۰	۰	۰	۳	۲۶	گرایش مدیریت راهبردی فضای مجازی
۰	۰	۱	۵	۷	۱۸	گرایش مدیریت راهبردی صنایع، محصولات و خدمات فرهنگی
۱	۰	۲	۱	۶	۱۸	گرایش مدیریت راهبردی نهادها و سازمان‌های دینی و فرهنگی

اهداف، عناوین و سرفصل‌های مطلوب رشته‌ی مدیریت راهبردی فرهنگی (گرایش اقتدار و امنیت فرهنگی)

از آنجا که برابر قواره و قالب ابلاغی وزارت عتف تعیین اهداف، عناوین و سرفصل‌ها، جزء عناصر اصلی برای طراحی و معرفی رشته‌ها و گرایش‌های دانشگاهی شمرده می‌شود پس از تعیین ضرورت گرایش‌ها و خبرگی آنها به تعیین اهداف و تفصیل عناوین و سرفصل‌ها و البته خبرگی آنها پرداخته شد. اهداف در دو بخش تعریف شدند: اهداف عمومی رشته که می‌تواند و باید ناظر به هر چهار گرایش باشد؛ اهداف اختصاصی هر گرایش که ناظر بر همان گرایش است.

اهداف عمومی رشته‌ی مدیریت راهبردی فرهنگی (گرایش اقتدار و امنیت

فرهنگی)

این اهداف با رویکردی تطبیقی استخراج شده‌اند و مرجع اعتبار آن همگونی و فراوانی است. در این راستا جدولی تحلیلی طراحی و در محور عمودی آن اهداف فعلی رشته در دانشگاه عالی دفاع ملی درج و در محور افقی، عنوان و اهداف رشته‌هایی که با عنوان رشته‌های اصلی مرتبط با مدیریت راهبردی فرهنگی دسته‌بندی شده بودند، قرار گرفت. میزان هم‌سویی و همانندی اهداف در جلسات مطالعات گروهی مورد بررسی قرار گرفت و نتیجه با علامت ستاره (*) در جدول مربوط درج شد.

بر این پایه اهداف کلی مدیریت راهبردی فرهنگی را می‌توان این‌گونه برشمرد:

- تربیت مدیران راهبردی فرهنگی تراز نظام جمهوری اسلامی ایران
- زمینه‌سازی برای تربیت نظریه‌پردازان فرهنگی انقلاب اسلامی
- تامین نیروی انسانی آموزش‌گر، پژوهش‌گر و اجرایی برای نهادها و سازمان‌های فرهنگی لشکری و کشوری

اهداف اختصاصی رشته‌ی مدیریت راهبردی فرهنگی (گرایش اقتدار و

امنیت فرهنگی)

اهداف اختصاصی گرایش در جلسات و نشست‌های تخصصی و خبرگانی تدوین و با بهره‌گیری از پرسشنامه خبرگانی به تایید گروهی از متخصصان و کارشناسان مباحث فرهنگی رسید. فهرست اهداف اختصاصی گرایش‌ها به شرح جدول شماره ۸ است.

جدول شماره ۱۰: اهداف اختصاصی گرایش های مدیریت راهبردی فرهنگی

میزان تناسب و جامعیت هدف با گرایش						هدف گرایش اقتدار و امنیت فرهنگی
بدون ارتباط	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۰	۰	۱	۴	۸	قدرت رصد فرهنگی و استحکام بخشی به نظام در محیط داخلی و خارجی
			۱	۴	۸	شناسایی تحرکات جبهه معارض فرهنگی و در مقابل آن جبهه انقلاب اسلامی و نیز نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت و تهدید خارجی در عرصه فرهنگ،
			۱	۴	۸	قدرت جریان شناسی و نیز جریان سازی فرهنگی
			۳	۴	۶	شناخت چگونگی ارتقاء توانمندی فرهنگی و افزایش الهام بخشی فرهنگی باتکیه بر آورده های اسلامی

مباحث اولویت دار برای استفاده در طراحی مدیریت راهبردی فرهنگی

در راستای تدوین برنامه‌ی درسی رشته (گرایش اقتدار و امنیت فرهنگی)، عناوین اولیه و متناسب با گرایش در جلسات کارشناسی گروه مطالعاتی، استخراج و در قالب فرم های خبرگی در معرض تایید و اعلام نظر گروه خبرگی قرار گرفت که گزارش نتایج آن به شرح بخش های بعدی است.

یافته‌های مباحث مطلوب برای دروس پیش و اصلی رشته مدیریت راهبردی فرهنگی

جدول شماره ۱۱: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد «میزان تناسب عناوین دروس اصلی گرایش
اقتدار و امنیت فرهنگی با هدف و گرایش»

در صورت ارتباط عنوان با رشته ی مدیریت راهبردی فرهنگی، به نظر شما چه بُعدی از برنامه‌ی درسی رشته با این درس تامین می‌شود و به چه میزان؟				میزان تناسب عنوان درسی با رشته مدیریت راهبردی فرهنگی						عنوان دروس اصلی
اسلامیت رشته از ۵	اثر بخشی از ۵	روزآمدی از ۵	جامعیت رشته از ۵	بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	ناحدهودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملا مرتبط	
۵	۴/۵	۴/۲	۴/۶			۲	۱	۶	۱۵	دین و جامعه و فرهنگ
۴/۱	۴/۷	۴/۶	۵					۵	۱۹	محیط شناسی فرهنگی (برآورد محیط فرهنگی کشور)
۴/۵	۴/۶	۴/۴	۴/۳	۱	۱	۱	۲	۳	۱۶	مهندسی فرهنگی (معماری و سامان دهی)
۴	۴/۷	۴/۸	۴/۷				۲	۲	۱۹	طرح ریزی فرهنگی (سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، سناریونویسی)

جدول شماره ۱۲: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی «دین،

جامعه و فرهنگ»، با عنوان درس و هدف تعیین‌شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
	۱		۳	۵	۲۰	کلیات (چیستی دین، جامعه و فرهنگ)، تاریخچه، هدف و ضرورت، مناسبات دین، جامعه و فرهنگ از نگاه مکاتب مختلف، چگونگی پیدایش و تغییرات دین، فرهنگ و جامعه
	۱		۲	۵	۲۱	کارکردهای اجتماعی دین و فرهنگ
	۱		۳	۶	۱۹	موقعیت دین در فرهنگ مدرن (با توجه به روند سکولاریزاسیون در دوره مدرنیته)
	۱	۱	۲	۴	۱۴	دین، فرهنگ و جامعه از نگاه مکاتب مختلف
						سطوح فرهنگ و تاثیر اسلام در آن
		۱	۳	۹	۱۶	انقلاب اسلامی و حضور مجدد دین در عرصه تعاملات اجتماعی و بین‌المللی
	۱	۲	۱	۵	۲۰	جامعه‌شناسی دین و فرهنگ در ایران (بررسی زمینه‌ها و موانع رشد آن)

جدول شماره ۱۳: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی

«محیط‌شناسی فرهنگی»، با عنوان درس و هدف تعیین‌شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۳	۴	۲۳	محیط در مدیریت راهبردی فرهنگی: تعریف مفاهیم و اهمیت و نقش محیط در مدیریت راهبردی فرهنگی
				۶	۲۴	محیط فرهنگی قومی در ایران معاصر

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۱	۲	۲۴	محیط فرهنگی دینی - مذهبی در ایران معاصر
		۲	۳	۸	۱۶	محیط فرهنگی زبانی در ایران معاصر
			۱	۱۱	۱۷	محیط پادفرهنگی در ایران معاصر (شناخت فرهنگ‌های معارض و مقاوم در ایران معاصر)
			۱	۱۲	۱۵	محیط نهادی فرهنگی در ایران معاصر (مطالعه و بررسی مهمترین سیاست‌های فرهنگی کشور)
			۱	۱۲	۱۶	محیط سازمانی فرهنگی کشور (شناخت مهمترین مراجع سیاست‌گذاری فرهنگی در کشور)

جدول شماره ۱۴: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی « مهندسی

فرهنگی (معماری و سامان‌دهی)» با عنوان درس و هدف تعیین‌شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۴	۲	۲۴	کلیات (مفاهیم و اصطلاحات، ادبیات و پیشینه، دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف در سطوح جهانی و ملی)
		۱	۳	۷	۱۸	سطوح فرهنگی (ملی؛ عمومی، تخصصی و سازمانی)
	۱	۱	۱	۵	۲۲	مهندسی فرهنگی جامعه اسلامی - انقلابی (فرهنگ هدف، پالایش فرهنگ موجود و مولفه‌های فرهنگ هدف مبتنی بر احیاء فرهنگی و بازخوانی فرهنگ اسلامی)

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملا مرتبط	
				۶	۲۰	نقشه مهندسی فرهنگی (کارکردها، ساختارها، سیاست ها و راهکارها)
			۲	۱۰	۱۷	مدیریت فرهنگی (سازمان فرهنگی موجود، تغییر و تحولات مورد نیاز، هدایت و رهبری به جای مدیریت در حوزه تغییر و تحولات مورد نیاز: حذف، اصلاح (سازمان، فرهنگ سازمانی و سیاست های راهبردی) ادغام و ایجاد
			۲	۹	۱۹	منابع اصلاح و مهندسی فرهنگ (قرآن و سنت، سیره، انقلاب اسلامی، دیدگاه های حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری و اندیشمندان صاحب نظران فرهنگی)
		۲	۳	۷	۱۸	جایگاه نظام فرهنگی بین نظامات مختلف
		۱	۲	۸	۱۹	سطوح و لایه های فرهنگی (ارزش های فردی فرهنگ گروهی، فرهنگ عمومی، فرهنگ تخصصی، فرهنگ ملی، فرهنگ منطقه ای)
			۳	۷	۱۹	ساختار تحقق مهندسی فرهنگی (عقبه ی فکری و پژوهشی، مراکز سیاست گذاری و تعیین قوانین و سازمان های اجرایی)
			۱	۱۳	۱۲	مهارت ها و ابزارهای مورد نیاز در مهندسی فرهنگی

جدول شماره ۱۵: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی

«طرح‌ریزی فرهنگی» با عنوان درس و هدف تعیین شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۲	۳	۲۲	تعریف برنامه، برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی فرهنگی
	۱		۲	۴	۲۱	هدف‌های برنامه‌ها، برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی فرهنگی
				۸	۲۰	انواع برنامه‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌ریزی فرهنگی
		۱	۱	۹	۱۷	روش‌های کاربست اصول و مبانی فرهنگی در تهیه و تدوین انواع طرح‌ریزی‌های فرهنگی
			۳	۵	۲۰	نقد و بررسی اصول و مبانی طرح‌ریزی فرهنگی
			۲	۸	۱۸	نقد و بررسی و تحلیل انواع تئوری‌ها و برنامه مشخصاً تئوری‌های طرح‌ریزی فرهنگی در سطوح مختلف با توجه به منابع تئوریک آن و چگونگی طرح‌ریزی فرهنگی در توسعه ملی
	۱	۱		۴	۲۱	تعیین اولویت‌ها و خط‌مشی‌ها در طرح‌ریزی فرهنگی
	۱			۸	۱۸	فنون و تکنیک‌های برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی فرهنگی
	۱	۱		۶	۲۰	شناخت الگوهای طرح‌ریزی و اجرای طرح‌های فرهنگی در سطوح ملی (مطالعه‌ی نهادهای منتخب در قوای سه‌گانه، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شوراهای عالی و ...)
	۱			۴	۲۴	سناریونویسی فرهنگی: مفهوم و الگوها
		۱		۴	۲۳	شاخص‌سازی و ارزیابی فرهنگی

جدول شماره ۱۶: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب « عناوین تخصصی رشته مدیریت

راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی»، با عنوان درس و هدف تعیین شده

در صورت ارتباط عنوان با گرایش مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی، به نظر شما چه بُعدی از برنامه‌ی درسی رشته با این درس تاملین می‌شود و به چه میزان؟ خیلی زیاد ۵ زیاد ۴ تاحدودی ۳ کم ۲ خیلی کم ۱				میزان تناسب عنوان درسی با رشته‌ی مدیریت راهبردی فرهنگی						عنوان درس تخصصی
اسلامیت رشته از ۵	انزبشمی از ۵	روزآمدی از ۵	جامعیت رشته از ۵	بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
۴	۴/۶	۵	۴/۶		۱		۲		۱۰	شناخت راهبردی جنگ نرم
۴	۴/۶	۵	۵		۱		۲	۲	۸	محیط‌شناسی خارجی
۴/۳	۵	۴/۶	۵					۳	۱۰	شناخت راهبردی قدرت نرم در محیط تعارضات فرهنگی (شناسایی محیط داخلی)
۴	۵	۴/۶	۴/۳		۱			۱	۱۱	الگوهای اقتدار فرهنگی و روندهای آینده (چگونگی تحقق اقتدار)

جدول شماره ۱۷: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی «شناخت

راهبردی جنگ نرم و اقتدار فرهنگی» با عنوان درس و هدف تعیین شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۱	۳	۹	تفاوت و ویژگی‌های جنگ نرم و جنگ سخت و آشنایی با پدیده‌های مرتبط با جنگ نرم (کودتا، عملیات روانی و...)
				۴	۹	ابعاد و گستره جنگ نرم
			۱	۳	۹	ابزارهای جنگ نرم (رسانه، هنر، آموزش، تبلیغات و...)
			۳	۳	۷	بررسی نگاه‌های انتقادی به امپریالیسم فرهنگی
	۱		۱	۳	۸	نظریه جنگ نرم در اندیشه اسلامی و انقلابی
				۴	۹	نظریه چرخش فرهنگی در جهانی شدن فرهنگی
				۴	۹	تاریخچه جنگ نرم در ایران پس از انقلاب (الگو و سناریوهای جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران)
				۳	۱۰	گروه‌های آماج جنگ نرم

جدول شماره ۱۸: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی

«محیط‌شناسی خارجی» با عنوان درس و هدف تعیین شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
						شناخت محیط فرهنگی جهانی (با تاکید بر محیط مهاجم): فرهنگ مهاجم با تاکید بر فرهنگ غربی،

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	سرفصل های اصلی
						فرهنگ هم سو با تاکید بر فرهنگ محور مقاومت فرهنگ معارض
۱				۱	۱۱	دشمن شناسی در اندیشه امامین انقلاب (مفاهیم، ابعاد، ابزارها، مصادیق و عوامل افول)
۱			۱	۲	۹	دشمن شناسی از منظر قرآن
			۱	۲	۹	دشمن شناسی از منظر روایات و مکتب اهل بیت (علیهم السلام)
		۱	۱	۵	۶	معنا و مفهوم غرب فرهنگی
	۱		۲	۶	۴	تاریخچه مختصر آمریکا، ساختار حکومت، قانون اساسی، سیاست خارجی و سیاست دفاعی آمریکا
	۱		۳	۴	۵	آشنایی با جغرافیایی عمومی و سیاسی ژئوپلتیکی آمریکا
		۱	۲	۳	۶	نظام سرمایه داری در غرب و آمریکا
		۲	۲	۵	۵	فرهنگ آمریکا (روشنفکری، فرهنگ توده ای، سیاست های فرهنگی، دیپلماسی عمومی، مدرنیته...)
				۶	۷	مداخله گرایی و کاربرد قدرت نرم در آمریکا و نقش فرهنگ سیاسی آمریکا و روند مداخله گرایی
			۲	۳	۷	جنگ نرم آمریکا و انقلاب اسلامی
			۱	۶	۶	منابع قدرت نرم آمریکا
		۱		۸	۳	- هوشمندسازی قدرت ملی آمریکا - اسناد ملی آمریکا و سیاست های قدرت آفرین لیبرال دمکراسی آمریکایی
		۱		۹	۲	سوسیال دمکراسی و تعارض فرهنگی با تاکید بر دیدگاه های متفکران مسلمان

جدول شماره ۱۹: نظر جامعه خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی «شناخت راهبردی

قدرت نرم در محیط تعارضات فرهنگی (شناسایی محیط داخلی)» با عنوان درس و هدف تعیین شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
			۲	۲	۹	چالش اقتدار فرهنگی ایران در محیط معارض
			۱	۳	۹	عناصر داخلی و گروه‌های نفوذ فرهنگی
			۱	۲	۱۰	ابزارها و شیوه‌های نفوذ فرهنگی در محیط داخلی
			۴		۹	ظرفیت پایداری و مقاومت فرهنگی
			۳	۳	۷	شناسایی مظاهر نفوذ فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی
	۱			۶	۶	فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران، فرهنگ دفاعی، دفاع فرهنگی، جنگ شناختی و عملیات فرهنگی
				۴	۹	راهبردهای مقابله با آسیب‌های فرهنگی، رویکردهای نظری درباره آسیب‌های فرهنگی

جدول شماره ۲۰: نظر جامعه‌ی خبرگی تحقیق در مورد تناسب سرفصل‌های برنامه‌ی درسی

«الگوهای اقتدار فرهنگی و روندهای آینده (چگونگی تحقق اقتدار)» با عنوان درس و هدف تعیین شده

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل‌های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملاً مرتبط	
				۳	۱۰	رویکردهای آینده پژوهی فرهنگی
				۳	۱۰	فرهنگ و آینده انقلاب اسلامی (بررسی روندها، بررسی احتمالات آینده، آینده انقلاب اسلامی)

میزان تناسب سرفصل با عنوان درس و هدف گرایش						سرفصل های اصلی
بدون ارتباط	ارتباط خیلی کم	ارتباط کم	تاحدودی مرتبط	خیلی مرتبط	کاملا مرتبط	
				۳	۱۰	الگوهای اقتدار فرهنگی (مبانی روش شناختی الگوهای اقتدار فرهنگی، الگوهای اقتدار فرهنگی)
				۴	۹	اقتدار فرهنگی و جهانی سازی (سناریوهای مقابل اقتدار سیاسی فرهنگی، جریان سازی، گفتمان سازی، طرح ریزی و عملیات در محیط جنگ نرم)

بحث و نتیجه گیری

امروز اقتدار و امنیت، برآیند یک اتفاق طبیعی یا تاریخی مانند ظهور ابرمردها یا رشد جمعیت یا حتی موقعیت راهبردی نیست اگرچه اینها نیز بی نقش و تاثیر نیستند بلکه دولت ها و نظام هایی می توانند داعیه ی اقتدار و امنیت را داشته باشند که با مدیریت منابع مادی و معنوی موجود و برآورد درست و واقعی از قوت ها و ضعف ها، فرصت ها و تهدیدها و کاربست و ترکیب درست آنها، مسیری روشن و مشخص را تعریف و عملیاتی نمایند. تمامی ابعاد اقتدار و امنیت نیازمند چنان نگاهی بوده و اقتدار و امنیت فرهنگی نیز تابع این قاعده است.

جمهوری اسلامی ایران از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی، با تاسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی، اراده ای معطوف به عمل برای مدیریت و مهندسی فرهنگی در سطوح خرد و کلان کشور را ارایه داد که بعدها، دلالت های نظری جهانی برای آن نیز فراهم گردید و مشخصا چنین نگاهی، راهبردی و هوشمندانه و علمی است. تداوم این نگاه به صورت بندی نظری ضعف ها و تهدیدات فرهنگی و تقویت ساختاری و علمی جبهه ی فرهنگی انقلاب اسلامی در قالب شکل دهی به

نهادهای گوناگون فرهنگی و راه‌اندازی رشته‌های مختلف دانشگاهی برای آموزش مدیریت فرهنگ و مدیریت فرهنگی انجامید. اکنون، با گذار نظام از تهدیدات سخت یا دورشدن آنها و استحکام ساخت درونی قدرت نظام و تغییر سویه‌ها و رنگ تهدیدات از نظامی به فرهنگی، عطف توجه به اقتدار و امنیت فرهنگی کشور بیش از گذشته ضرورت یافته است. در این راستا سه بستر پربار و قابل بهره‌برداری وجود دارد: آموزه‌های جهانی؛ آموزش‌های ملی، درس‌اموخته‌های داخلی در دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی.

تحقیق حاضر با بررسی هر سه خاستگاه و گردآوری اطلاعات مورد نیاز موفق به طراحی گرایشی برای رشته مدیریت راهبردی فرهنگی با عنوان «مدیریت راهبردی اقتدار و امنیت فرهنگی» به‌عنوان مولفه‌ی آموزشی مورد نیاز در تربیت و تامین مدیران راهبردی فرهنگی کشور شد که پس از ارایه به خبرگان بحث و فرهیختگان فرهنگی کشور و دارندگان تجارب آموزشی و عملی فرهنگی، اهمیت و عناوین آموزشی و سرفصل‌های دروس اصلی و تخصصی آن به تایید رسید. نتیجه‌ی اصلی در این تحقیق، اجماع نظر ضمنی یا اشکار در محورهای زیر بود:

بخشی از اقتدار و امنیت فرهنگی، براینند طراحی نظام مباحث آموزشی و تربیت نیروی انسانی در چارچوب مباحث طرح شده بوده و این موضوع گریزناپذیر است.

اقتدار و امنیت فرهنگی، موضوعی مدیریت‌پذیر و قابل برنامه‌ریزی است و مدیریت به‌عنوان دانشی تخصصی می‌تواند به تحقق خارجی این قابلیت کمک نماید؛

این موضوع چه از جهت آموزشی و چه از جهت اجرایی، موضوعی دارای اولویت و ضرورت بوده و به‌عنوان یک خلاء در نظام آموزشی کشور باید مورد توجه قرار گیرد.

توصیه‌های کاربردی و اجرایی

معاونت آموزش دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی گرایش تعریف‌شده برای رشته مدیریت راهبردی فرهنگی را جهت تصویب و راه‌اندازی در دستور کار برای ارسال به وزارت عتف (علوم، تحقیقات و فناوری) قرار دهد.

معاونت آموزش دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی (کتابخانه) تجهیز کتابخانه به منابع آموزشی گرایش را در دستور کار قرار دهد تا روند تولید و تامین محتوای مورد نیاز سرعت گیرد.

دانشکده مدیریت راهبردی فرهنگی، مباحث موجود و تولیدشده در حوزه مباحث فرهنگی را برای تبدیل به محتوای آموزشی مناسب برای گرایش‌های پیشنهادی در دستور کار کارگروه‌های تخصصی قرار دهد تا در قالب متن و منابع آموزشی مورد استفاده قرار گیرند.

توصیه‌های پژوهشی

مباحث مدیریت راهبردی فرهنگی در یک‌دهه‌ی گذشته با رویکرد مدیریت دانش مورد توجه قرار گیرد تا دستاوردهای آن بتواند برای تامین متون و محتوای مورد نیاز، استفاده‌های آموزشی، مستندسازی تجارب، هویت‌بخشی به رشته و تدوین تاریخچه‌ی آن مورد استفاده قرار گیرد.

تدوین نظام مباحث مدیریت راهبردی فرهنگی در نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان تحقیقات تکمیلی بحث حاضر مد نظر قرار گیرد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- آشنا، حسام‌الدین و همکاران (۱۳۹۷)، از سیاست‌گذاری تا سنجش فرهنگی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ابراهیمی، مرتضی (۱۳۹۳)، بررسی ضرورت‌های مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی، *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای* ۲(۶)، ۱۹-۳۲.
- امامی، سیدمجتبی؛ ذوالفقارزاده، محمدمهدی؛ خصاف مفرد، حسین (۱۳۹۱)، آموزش میان رشته‌ای مدیریت دولتی در ایران: الزامات برنامه‌ریزی درسی، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* ۴(۴)، ۱۰۷-۱۴۳.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۸۷)، تاریخچه، چستی و فلسفه پیدایی علوم میان‌رشته‌ای، *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی* ۱(۱)، ۳۶-۵۷.
- خورسندی طاسکوه، علی (۱۳۸۷)، *گفتمان میان رشته‌ای دانش، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی*.
- خورسندی طاسکوه، علی (۱۳۸۸)، نوع گونه‌شناختی در آموزش و پژوهش میان‌رشته‌ای، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* ۴(۱)، ۵۷-۸۳.
- داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۳)، روابط میان رشته‌ای در علوم انسانی: تحلیلی استنادی، *مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی*، ۳۶-۳۶: ۱۷-۳۶.
- ریکو، آلن. (۱۳۹۶)، *پژوهش میان‌رشته‌ای: نظریه و فرآیند*، ترجمه: محسن علوی پور، مجید کرمی، هدایت الله اعتمادی زاده و علی اکبر نورعلیوند، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- رحمانی، جبار (۱۳۹۲)، فرهنگ‌شناسی: میان‌رشته‌ای و علم انسان‌شناسی، *مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* ۳(۵)، ۱۹-۱.
- رضایی، محمد؛ کاظمی، عباس؛ ناظرفضیحی، آزاده (۱۳۹۰)، مطالعات فرهنگی و آینده علوم اجتماعی در ایران، *مطالعات فرهنگی ایرانی: انواع و آسیب‌ها، برگ فرهنگ*، ۳۶-۵۹.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۸)، *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- سلیمی، جمال؛ ملکی، حسن (۱۳۸۹)، طراحی برنامه درسی میان رشته‌ای در حوزه آموزش عالی، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* ۴(۲)، ۳۹-۶۸.

- سلیمی، لادن؛ کشتی آرای، نرگس؛ فتحی واجارگاه، کوروش (۱۳۹۳)، تبیین سیر تحول و اصلاح نظام برنامه درسی آموزش عالی بعد از انقلاب اسلامی در ایران، *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۷۳-۵۲.
- سیمر، رضا (۱۳۹۳)، مبانی هستی‌شناسی مکتب امنیتی جمهوری اسلامی ایران، *آفاق امنیت*، سال هفتم، شماره بیست و دوم، ۲۶-۵.
- شعبانی ورکی، بختیار؛ بابادی، امین (۱۳۹۳)، تکثر رشته‌ای؛ علیه فهم رایج از همکاری رشته‌ها، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* (۱۷)، ۲۵-۱.
- فاضلی، نعمت‌اله (۱۳۹۲)، رشته‌های دانشگاهی: کارکردها، کژکارکردها و تحولات، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* (۶)، ۳۰-۱.
- فرهی بوزنجانی، برزو (۱۳۸۳)، ارزیابی جایگاه دوره‌های آموزشی مدیریت فرهنگی در کشور، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی (کمیسیون فرهنگی).
- فقیهی، ابوالحسن؛ علیزاده ثانی، محسن (۱۳۸۶)، بحران هویت در رشته مدیریت دولتی: چالشها و پاسخها، *فصلنامه علوم مدیریت ایران* (۲)، ۴۷-۲۵.
- قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه کشور (۱۳۹۶، ۲۱۰۱)، *روزنامه رسمی*، بازیابی از روزنامه رسمی:
- WWW.DASTOOR.IR
- کاظمی، عباس؛ حاج حسینی، محبوبه (۱۳۹۵)، *مطالعات فرهنگی دانشگاهی در ایران*. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- کنوبلاخ، هوبرت (۱۳۹۰)، *مبانی جامعه‌شناسی معرفت*. تهران: نشر نی.
- کلاین، جولی تامسون. (۲۰۱۰)، *فرهنگ میان رشته‌ای در آموزش عالی*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- گال، مردیت دامین؛ بورگ، والتر و گال، جوئیس. (۱۳۹۲)، *روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی* (۱). نصر، و. دیگران، مترجم) تهران: سازمان مطالعه و تدوین علوم‌انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ دانشگاه شهید بهشتی.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲)، *روش تحقیق کیفی ضد روش*، تهران: جامعه‌شناسان.
- معتمدی، اعظم و همکاران (۱۳۹۷)، *سیر تحول گونه‌شناسی پژوهش میان رشته‌ای: مطالعه‌ای تاریخی* - تبارشناسانه، *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی* (۱۱)، ۳۲-۱.

- مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۸)، ملاحظات اساسی در باب سیاست گذاری توسعه علوم میان رشته ای در آموزش عالی از منظر فرآیند تکوین، *فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی* (۱)، ۳، ۱۸-۱.
- مهرمحمدی، محمود؛ کیدوزی، امیرحسین (۱۳۸۹)، شاخص های ارزیابی کیفیت میان رشته ای های دانشگاهی؛ ابزاری برای برنامه ریزی، *فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی* (۲)، ۲، ۱۱۲-۸۹.
- وبگاه دانشگاه عالی دفاع ملی. (۱۳۹۹). بازیابی از:
  - <https://sndu.ac.ir/fa/page/۱۳/%D%۸۵%۹D%۸۸%۷D%۸۵%۹D%۸۸%۹D%۸B%۷DB۸/C%D%۸AA>
- نیلی احمدآبادی، محمدرضا (۱۳۸۷)، جایگاه علوم میان رشته ای از نظر مباحث علوم تربیتی، *فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی* ۱ (۱)، ۳۵-۱۹.
- وبگاه دانشگاه عالی دفاع ملی. (۱۳۹۹). بازیابی از:
  - <https://sndu.ac.ir/fa/page/۱۴/%DA%۸۶%D%۸B%۴D۸۵%۹-%D%۸۸%۷D%۸۶%۹D%۸AF%D%۸۸%۷D%۸B۲>
- هال، جان آر؛ نیتس، مری جو. (۱۳۹۰)، *فرهنگ از دیدگاه جامعه شناختی*، (ف. مجیدی، مترجم) تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش.
- یعقوب نژاد، محمدهادی (۱۳۹۳)، سازمان دهی علوم انسانی اسلامی: نیازی میان رشته ای، *مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی* (۶)، ۲، ۱۳۷-۱۱۱.

